

# NAAST



jaargang 49  
april 2024  
nummer 1



thema:  
**Liefde  
voor de  
schepping**

WIJZE, GROENE KERKEN  
 NIEUWS  
 TWEELUIK: NATUURFOTOGRAFEN ANAND EN SYLVIA  
 BOEREN OP SOEMBA  
 BEELDVERHAAL: GODS WONDERLIJKE SCHEPPING  
 GASTCOLUMN VAN THEANNE BOER  
 AAN 'T WOORD: HOGLERAAR DAVID ONNEKINK  
 NIEUWE RUBRIEK: GOEDE BEDOELINGEN  
 KWARTETTEN IN HET KONINKRIJK  
 COLUMN GERRIT: VLEES IS VOOR WATJES  
 KIDSWORLD  
 STRIP  
 IK GELOOF

4  
 8  
 10  
 12  
 16  
 21  
 22  
 25  
 27  
 28  
 30  
 31  
 32



Tekst en beeld: Maarten Boersema

*Lam van God,  
 dat de zonde der wereld draagt.  
 Heer ontferm u over ons,  
 Heer geef vrede overal.*

Deze editie van Naast staat in het teken van liefde voor de schepping. Een thema dat bij mij verschillende gevoelens en emoties oproept. Van blijdschap tot verdriet; van hoop tot wanhoop; van verwondering tot ontredning. Die dubbelheid zul je ook aantreffen in dit magazine. Je kunt je vergapen aan prachtige natuurfoto's uit Nederland en India en lezen over hoopvolle en liefdevolle initiatieven wereldwijd. Maar je zult ook lezen over de liefdeloosheid waarmee de schepping dikwijls wordt behandeld en hoe zij weerloos en zonder stem geregeld het onderspit delft. Het zou daarom zomaar kunnen dat je na het lezen van deze Naast een bepaalde scheppingsrouw voelt aan de ene kant, en aan de andere kant gemotiveerd bent om juist scheppingstrouw te gaan leven.\*

Wat mij daarbij helpt is bovenstaand lied. In aanloop naar Pasen hield ik samen met een collega een preken-serie over het Lam van God. Bijgaand kunstwerk van Willem Zijlstra stond enkele zondagen bij ons op het podium. Het bovenstaande lied hebben we vaak gezongen en dat gaf me adem. Het lied leert me namelijk dat het Lam van God ook het leed wil dragen dat de schepping wordt aangedaan. Meer nog, het Lam wil zelfs vrede brengen. Ook in relatie tot de schepping. En alsof dat nog niet genoeg is, spoort het Lam ons ook nog eens aan om als makke lammetjes in zijn scheppingstrouwe spoor te gaan. Ik wens het ons toe dat ons die moed wordt gegeven.

Met een heilige kus,  
 Maarten Boersema

PS Op deze plek heten we Wouter Hoving van harte welkom in de kernredactie van Naast. Met zijn ervaring als journalist is hij een welkome aanvulling in ons team.

\*) Inspiratie voor deze zin vond ik in het recent verschenen boek van Lysanne van de Kamp-Rinzema: *Schepping(t)rouw; een zoektocht naar doorleefde hoop.*



Bij de voorpagina: Nederlandse natuur in beeld: de rietzanger. Vorig jaar juni op de foto gezet in de Friese Surhuizermieden, door amateur-natuurfotograaf Sylvia Jacobi-Riepema. "Rietzangers laten zich goed zien tijdens het zingen. Daarbij klimmen de mannetjes vaak bij het riet of een andere plant omhoog omhoog en laten zich daarna weer naar beneden vallen." Op pagina 11 vertelt Sylvia meer over hoe ze leerde om bewuster te kijken. En hoe zij zich tijdens het fotograferen verwondert over de stilte in Gods schepping. "Het stilstaan, wachten en genieten van de rust is zo mooi!"

Foto voorpagina: Sylvia Jacobi-Riepema

Willem Zijlstra • Zie, het lam Gods

# Wijze, groene kerken



Is zorg voor de schepping een thema in kerken wereldwijd? In hoeverre maken christenen over de hele wereld zich zorgen om het klimaat? En ondernemen kerken daar actie op? Deze vragen kwamen bovendrijven bij de redactie tijdens het maken van deze Naast. Er volgde geen grondig, gedegen onderzoek met duidelijke antwoorden. Wel vroegen we rond bij partner-kerken. Dat leverde heel diverse reacties op. Sommigen realiseren zich dat het een belangrijk onderwerp is, maar tegelijk voelt het voor hen als een ver-van-je-bed-show. Bij anderen leek er weinig klimaatbewustzijn merkbaar. Tegelijk ontdekten we dat sommige partner-kerken juist heel bewust bezig zijn met aandacht vragen voor zorg voor de schepping, te midden van hun uitdagende context. En hier ook actief mee aan de slag gaan. Drie inspirerende, Afrikaanse voorbeelden uit Oeganda, Zambia en Rwanda.



**David Kabaale**

coördinator van de Presbyterian Church of Uganda

## Ontbossing tegengaan in Oeganda

"In Oeganda wonen meer dan 35 miljoen mensen. Onze kerken bevinden zich verspreid over het hele land. We zijn een bevolgen, missionaire kerk die op veel plekken nieuwe gemeenten sticht.

De uiteindelijke opbrengst van de koffieplanten zou een goede bijdrage leveren aan de zelfredzaamheid van onze kerken en helpen om de natuur in ons prachtige land te herstellen."

Oeganda wordt ook wel 'de parel van Afrika' genoemd. We hebben prachtige natuur en een geweldig rijk dierenleven. Tegelijkertijd is diezelfde natuur helaas in gevaar. Er is veel ontbossing gaande hier, als gevolg van de aanleg van nieuwe wegen en de industrialisatie. Om een schrijnend, actueel voorbeeld te geven: op het eiland Buvuma in het Victoriameer is recent een groot deel van het bos gekapt om palmbomen te planten voor olieproductie. Ons verlangen is om de ontbossing in Oeganda tegen te gaan, door een stuk land aan te kopen en daar koffie te planten. Hoe dat werkt? Koffieplanten en bomen kunnen goed naast elkaar bestaan. We willen als kerken een nieuw bos aanplanten en tegelijkertijd koffieplanten neerzetten. Het klimaat in Oeganda is heel gunstig voor koffieplanten. We hebben als PCU-kerken een stuk land op het oog van iets meer dan 20.000 m<sup>2</sup>. Om hiermee aan de slag te gaan, moeten we allereerst een flinke investering doen: het land kopen. Daarna moeten we zorgen voor aanschaf van koffiezaad, boomzaad, tuingereedschap, mest en op zoek naar een tuinman.



Op de Verre Naasten-website [droom.verre-naasten.nl](https://droom.verre-naasten.nl) vertelt David over dit prachtige plan. Scan de QR-code om een gift te geven, zodat de Oegandese kerken land kunnen kopen en daar een koffieplantage met nieuw aangeplante bomen kunnen beginnen!





## Dennis Milanzi

directeur theologische trainingsorganisatie  
TEEZ in Zambia

# Wijze, groene kerken in Zambia

"Zambia is een van de meest ontboste landen ter wereld. Het staat zelfs op de eerste plaats in Afrika. Tegelijkertijd is 95% van de bevolking in Zambia christen. Dit impliceert dat een groot deel van de ontbossing in ons land en het niet goed zorgen voor de schepping, veroorzaakt wordt door christenen in Zambia. Vanuit deze gedachte is het WISE Green Church (vertaling: wijze, groene kerk) programma ontstaan. WISE staat voor Wealth Investing Sustainable Environment: het project richt zich op zorg voor de schepping en het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen voor het economische levensonderhoud van de huidige en toekomstige generaties. We willen ambassadeurs opleiden die kerkleden trainen in klimaatbewustzijn en leren wat ontbossing doet met ons land. Tegelijk bieden we praktische hulp om landbouwpraktijken te verbeteren.

Je moet weten dat meer dan 60% van de bevolking in Zambia onder de armoedegrens leeft. Armoede zorgt ervoor dat men geen ruimte heeft voor iets anders dan overleven. WISE Green Church is een project van de theologische trainingsorganisatie

TEEZ (Theological Education by Extension in Zambia), waar ik directeur van ben. Naast theologische opleiding en werken aan bewustzijn, leveren we vanuit TEEZ daarom ook heel concreet zaden en meststoffen aan kleine boeren. We leren hen boomaanplanting en voedselproductie combineren. Zo wordt de bestaanszekerheid onder de lokale bevolking vergroot en het milieu beschermd.

Sinds vorig jaar trainen we mensen in het Farmer Managed Natural Regeneration concept. Doel van deze training is het herstel van land door gedegradeerde akkers en graangronden weer gezond te maken met als direct gevolg: meer oogst, betere inkomens, meer opslag van CO2, herstel van eco-systemen en biodiversiteit. We werken als TEEZ samen met de lokale overheid en met World Vision, die de training verzorgt. Dit project is een mooie, heel praktische manier om te werken aan het herstel van Gods schepping, en de kerken ook te leren dat de zorg voor deze aarde een belangrijk onderdeel is van Gods opdracht."



## Edouard Nyituriki

voorganger in Rwanda

# Zorg voor de schepping: naast handelen óók theologisch besef

"Ons programma, om kerkleden bewust te maken van hun verantwoordelijkheid als rentmeesters van Gods schepping, begint heel concreet. We delen bijvoorbeeld zaailingen uit, zodat mensen hun tuin en de grond om de kerk kunnen beplanten. We verstrekken betere fornuizen met minder CO2-uitstoot, waterfilters en zonnepanelen in afgelegen gebieden zonder energienetwerk. Mooie, concrete manieren om bij te dragen aan zorg voor de schepping. Van hieruit willen we bewegen naar 'Christus-georiënteerde' initiatieven. We willen niet alleen uitgaan van wetenschappelijke kennis, maar juist ook vanuit een geestelijk, theologisch besef. Deze meer theologische input komt mede uit de scriptie die ik schreef tijdens mijn MIRT-studie in Kampen.

In augustus 2023 heb ik de Master of Intercultural Reformed Theology (MIRT) aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht afgerond. Nu ben ik weer terug in Rwanda en werk ik aan mijn promotieonderzoek. Ik onderzoek het belang van een sterk theologisch fundament in het aangaan van de ecologische crisis in Rwanda. Ik ben priester binnen de Anglicaanse kerk in Rwanda. Het is onderzoek is specifiek gericht op de kerken in 'mijn' bisdom Shyogwe. Ik ontdekte dat de Bijbel er duidelijk over is: mensen hebben een belangrijke rol als Gods rentmeesters om heerschappij over de aarde uit te oefenen. Niet om te heersen als een tiran, maar om zorg te dragen voor Gods schepping, als een hoeder. (Gen. 1:26-28; Gen. 2:15).

Het raakt me enorm als ik zie hoe mensen lijden onder de ecologische crisis, die voornamelijk het gevolg is van wat wij als mensen zelf produceren en consumeren. Daarom is het zo belangrijk om je bewust te zijn van je rol en verantwoordelijkheid in de zorg voor de schepping. Heerschappij hebben over de aarde is echt iets anders dan erover heersen.

Wat mij opviel, en een tweede belangrijke reden was om aan de slag te gaan met dit onderwerp, is de theologische visie van sommige kerkleden. Ik hoorde regelmatig van mensen dat de wereld



toch niet meer te herstellen is. De huidige ecologische crisis wordt gezien als een teken van de eindtijd. Een gevoel van: het hoeft dus ook niet meer. Het is mijn verlangen om deze gedachte – dat we er toch niets meer aan hoeven en kunnen doen – te veranderen. Hoe? Door te begrijpen wie God is als Schepper en Verlosser. En te delen in Gods verlossingsplan, dat gericht is op het helen van de verbroken relatie met Hem en het herstellen van de schepping."



Lees verder op pagina 15, waar Edouard vertelt hoe zijn onderzoek naar ecotheologie verder vorm krijgt. En wat de kerken in Rwanda van plan zijn te doen.



## In memoriam: Nico Zwemstra (1964-2023)

Op vrijdag 24 november '23 werden we bij Verre Naasten opgeschrikt toen we hoorden van het plotselinge overlijden van onze geliefde collega Nico Zwemstra, 59 jaar oud. Nico werkte ruim zes jaar bij Verre Naasten. Hij had een enorme innerlijke drive om het evangelie te delen. Echte liefde voor God en Gods werk in deze wereld. Nico was een geweldig fijne collega om mee samen te werken. Hij werkte vanuit passie en deskundigheid, met aandacht voor de ander. Nico werkte op de afdeling Partners & Programma's van Verre Naasten en was contactpersoon voor de partnerkerken in Zuid-India, Indonesië, Bangladesh, Myanmar, Sri Lanka en Taiwan. We missen Nico in ons team. We zijn dankbaar voor zijn enorme inzet en alles wat hij mocht betekenen voor de voortgang van onze missie: geloof delen wereldwijd. Onze gedachten en gebeden zijn met zijn vrouw en kinderen en verdere geliefden die hem moeten missen. We troosten ons met de gedachte dat Nico nu bij God mag zijn.

## Missionaire trendrede 2024: Be real

'We hebben influencers genoeg, columnisten en schreeuwers, maar herders die mensen ophalen, door een dal heen leiden en weten waar gras is en waar je onderdak vindt voor de nacht, die hebben we nodig.' Rake woorden uit de vijfde trend van de missionaire trendrede van 2024. Dit jaar geschreven door theoloog en predikant Kees van Ekris en gepresenteerd tijdens de missionaire conferentie 'Meedoen in Gods missie', die 13 januari plaatsvond in Utrecht. Verre Naasten organiseerde deze conferentie, samen met Missiefonds en Kerkpunt.

De missionaire trendrede benoemt vijf trends: lichaam, onderdak, manifeste geestkracht, radicaliteit en ideegeneratief. En geeft kerken daarmee zicht op actuele maatschappelijke ontwikkelingen en ideeën om daar missionair op in te spelen. De trendrede is niet alleen maar interessant en inspirerend om te lezen, je kunt 'm ook goed gebruiken om door te praten in jouw kerk over missionair werk. Bijvoorbeeld met je kring of kerkenraad. Er zijn verdiepvragen en videofragmenten beschikbaar om hiervoor te gebruiken. Kijk op: [www.verrenaasten.nl/trendrede](http://www.verrenaasten.nl/trendrede).



## Help dromen waar maken

Op zoek naar een concreet project om het wereldwijde mission-werk te steunen? Bijvoorbeeld voor een collecte in de kerk, een huwelijksjubileum, een sponsoractie met de jeugd of een andere reden? Neem een kijkje op [droom.verrenaasten.nl](http://droom.verrenaasten.nl)! Hier staan prachtige droomprojecten van onze partners (kerken en organisaties wereldwijd) die heel goed support kunnen gebruiken! Betrouwbare projecten die écht impact hebben. Denk aan trainingen om het inkomen van vrouwen in India of in Congo te vergroten, de bouw van een school voor verpleegkundigen in Kameroen of aanplanten van bomen en koffieplanten in Oeganda (zie ook pagina 5 van deze Naast).



## Zin in sportieve uitdaging deze zomer?

Fiets 20-27 juli mee met sponsorfietsstocht The Ride on Education! Vorig jaar ging de rit naar Berlijn. In 2024 staat er een mooie 8-daagse fietstocht van het Limburgse Maastricht naar het Zwitserse Bazel op het programma. Enthousiaste fietsers halen op deze sportieve manier al jaren geld op voor verschillende onderwijsprojecten, o.a. van Verre Naasten. Dit jaar gebruiken we het sponsorbedrag voor steun aan een middelbare school op Papoea. Kijk op [www.therideoneducation.nl](http://www.therideoneducation.nl) voor meer informatie en aanmelden.



## #bidelkedag

Lees je Bijbel. Bid elke dag, dat je groeien mag. Zo simpel kan het zijn. Verre Naasten maakte een serie van 7 nieuwe gebedsfilmpjes waarin 7 broers en zussen uit de wereldkerk vragen om voor hen te bidden. Elk filmpje gaat over een ander thema, zoals vrede, jongeren en de vervolgte kerk. De meeste broers en zussen leven in moeilijke omstandigheden en weten hoe belangrijk en krachtig gebed is. En tegelijkertijd is dat ook de reden dat zij voor christenen in Nederland bidden.



De 7 gebedsfilmpjes zijn persoonlijk te gebruiken, maar zeker ook geschikt voor een huiskring of bijbelstudiegroep. Elk filmpje duurt maximaal 3 minuten en er staan 3 vragen ter overdenking bij, plus enkele gebedspunten. Meer weten? Ga naar: [www.verrenaasten.nl/bidelkedag](http://www.verrenaasten.nl/bidelkedag).



## Ontmoetingsdiensten met vrouwen in oktober

In oktober 2024 organiseert Verre Naasten samen met Lume weer een Internationale Conferentie. Dit keer speciaal voor vrouwen! De 20 deelnemers zijn vrouwen die in hun kerk een 'aanjaagfunctie' of leidinggevende positie vervullen en een belangrijke rol spelen in de geloofstoerusting van andere groepen, zoals kinderen en vrouwen. Deze conferentie komt tot stand dankzij financiële steun van Stichting Pharos. Op zondag 6 oktober en zondag 13 oktober zijn deelnemers beschikbaar om de Nederlandse kerken te bezoeken. Heb je interesse in het uitnodigen van een van deze vrouwen in jouw gemeente? Bel of e-mail dan naar Anja Mijnheer van Verre Naasten via [a.mijnheer@verrenaasten.nl](mailto:a.mijnheer@verrenaasten.nl) of 038-42 70 410. Zij vertelt je graag wat de mogelijkheden zijn.

## Naast thuisbezorgd

Vanaf 2024 ontvang je Naast niet meer via (postvakje in) de kerk, maar gewoon thuis in de brievenbus. Dit is de eerste editie die we helemaal op deze manier verspreiden! Aanmelden voor een gratis abonnement op Naast gaat heel makkelijk, via [www.verrenaasten.nl/naast](http://www.verrenaasten.nl/naast). Even bellen (038 427 0410) kan natuurlijk ook.

Naast verschijnt 2x per jaar. Alle NGK-kerken blijven een aantal exemplaren ontvangen voor op de leestafel. Heb je deze Naast uit, geef 'm dan gerust door aan iemand anders. We maken Naast om gelezen te worden!



## Anand Ismavel Vijay, arts en amateur- natuurfotograaf in India

"Op mijn 44e kreeg ik een hartaanval. Ik overleefde ternauwernood en moest voor mijn herstel gaan wandelen. Tijdens die dagelijkse wandelingen zag ik de wereld om mij heen pas echt; alsof ik met nieuwe ogen keek.

Ik liep hetzelfde bekende rondje als in de jaren daarvoor. Maar toen wandelde ik in mijn pauze – ik werkte als arts en ziekenhuisdirecteur – altijd diep in gedachten verzonken. Nu had ik aandacht voor mijn omgeving. Ik zag een specht in de boom en maakte een foto. Doordat ik de foto online deelde, kwam ik erachter dat dit een superunieke specht was, die heel zeldzaam is in India. Dit wakkerde mijn nieuwsgierigheid aan naar andere zeldzame dieren. Ik begon veel meer te fotograferen tijdens mijn wandelingen. Op een gegeven moment, fotografeerde ik de Van Hasselt's sunbird (honingzuiger). Geen unieke vogel op de wereld, maar wel uniek in dit deel van India. Dat werd mijn eerste publicatie. Er volgden nog meer publicaties, van een heel zeldzame spin en verschillende insecten. Hoe meer ik ontdek en leer over sommige creaties, hoe meer ik me besef dat God Zijn schepping perfect en doordacht gemaakt heeft.

Dieren fotograferen is niet makkelijk. Ze bewegen, je moet de instellingen van je camera goed hebben staan, op het goede moment vastleggen, vanuit de goede hoek. Ik heb dat op mijn 44e nog mogen leren allemaal, ook al was ik al wat ouder. We kunnen altijd nog leren. Zo geweldig heeft God ons gemaakt!"

"Tijdens die dagelijkse wandelingen zag ik de wereld om mij heen pas echt; alsof ik met nieuwe ogen keek"

## Sylvia Jacobi- Riepema, juf en amateur- natuurfotograaf in Nederland

"Als juf heb je tijdens je werk altijd het geluid van kinderen om je heen. Om tot rust te komen, zoek ik de natuur op. Ik loop regelmatig met mijn fotocamera naar de vogelkijkhut bij ons om de hoek. Of ik pak de auto om naar een natuurgebied in de omgeving te rijden. Dan kom je heel onverwachte dingen tegen, die ik nog niet eerder had ontdekt. En dat is wat fotografie met je doet: het leert je bewuster kijken.

Maar het is vooral de stilte in Gods schepping waarover ik mij tijdens het fotograferen verwonder. Het stilstaan, wachten en genieten van de rust is zo mooi! Ik denk bijvoorbeeld aan Psalm 19:4: 'Toch wordt er niets gezegd, geen woord gehoord, het is een spraak zonder klank.' Ik kan me daar helemaal in verliezen. Daarom zet ik vaak een alarm, zodat ik niet vergeet om op tijd naar huis te gaan.

Ik deel mijn passie en foto's graag met andere mensen. Zo leer ik de kinderen in mijn klas de namen van vogels, maak ik afdrukken van mijn foto's en voeg er Bijbelteksten aan toe. En regelmatig stuur ik mijn foto's naar de krant ter publicatie. Zo kunnen veel mensen meegenieten van Gods prachtige schepping! Nog liever wil ik mensen aanmoedigen om zelf ook eens wat vaker stil te staan en bewust naar je omgeving te kijken. Mét of zonder camera!"

"Ik deel mijn passie en foto's graag met andere mensen"



# Meer inkomen voor boeren op Soemba

De levensstandaard van boerenfamilies verbeteren door bij te dragen aan meer voedsel en inkomen. Met dit doel werd in 1980 de organisatie Yakerrsum opgericht op het Indonesische eiland Soemba. Een landbouw(ontwikkelings)project van Verre Naasten. In die tijd was Soemba een van de armste provincies van Indonesië. De Indonesische Martinus Tarambiha werkt al 30 jaar bij Yakerrsum. Eerst als veldwerker en sinds 2004 als projectleider. We vroegen hem: wat is de zichtbare impact geweest van dit project, na al die jaren? Is de levensstandaard van boeren verbeterd? En hoe zit het met de invloed op de natuur in deze omgeving?

“Er is echt een mentaliteitsverandering teweeg gebracht bij de boeren hier in het oosten van Soemba, om op een andere manier landbouw te bedrijven”, stelt Martinus. “Vroeger was het bijvoorbeeld heel gewoon om ‘slash and burn’ toe te passen, om woeste stukken grond bruikbaar te maken voor landbouw. Hierbij verbrand je bomen en beplanting. Het gaat snel, maar is slecht voor de bodemvruchtbaarheid. Er wordt kostbaar organisch materiaal en stikstof verbrand. En de grond, in heuvelachtig gebied, is heel vatbaar voor afspoeling van de vruchtbare top laag. Erosie. Nu gaat het anders: boeren planten bomen en heesters aan op de contourlijnen van de hellingen. Dat heeft een dubbel positief effect: de grond wordt vastgehouden en het blad en de twijgen van deze groenbesters leveren extra bodemvruchtbaarheid op.”

## Koeler en groener

Ook in de omgeving op Oost-Soemba is een hoop veranderd. Dit hangt samen met technologische ontwikkelingen en een verbeterde infrastructuur. Martinus: “Vergeleken met 30 jaar terug is het nu zeldzaam dat huizen nog daken van gras (riet) hebben. Bijna iedereen heeft nu een zinken dak. De wegen zijn sterk verbeterd door asfaltering. Sommige gebieden die vroeger moeilijk bereikbaar waren, zijn nu toegankelijk voor gemotoriseerde voertuigen. Een heel mooi voorbeeld van de natuur is dat het een stuk koeler en groener is dan voorheen rond de dorpen en velden. Dit komt door de stimulering van groenbesters- en bosaanplant. Helaas zien we daarvan nog niet direct een positief effect op het klimaat. De boeren merken echt dat het klimaat de afgelopen decennia veranderd is. Tot pakweg 25 jaar terug begonnen de regens altijd eind november en

december. Nu is het elk jaar afwachten wanneer het plantseizoen kan starten. Dit jaar vielen de eerste regens eind januari en konden de boeren pas begin februari gaan inzaaien.”

## Meer inkomen voor boeren

De grootste impact is zichtbaar op economisch gebied: het werk van Yakerrsum droeg bij aan meer diversiteit in landbouwactiviteiten. Daardoor verbeterde de economische situatie van boeren. Ze bouwden een spaarpotje op door het houden van dieren als geiten en koeien, maar ook door de aanleg van een familiebos.

## De boeren merken dat het klimaat de afgelopen decennia veranderd is

Martinus: “De aanplant van bomen levert de boeren hout op voor het bouwen van hun eigen huis en kerkgebouw; ook levert de verkoop van hout inkomsten. Zo kunnen ze hun kinderen naar school sturen, helpen om het inkomen van de kerk te verhogen, is er geld om gezondheidskosten en het huishouden te betalen. Er zijn ook boeren die meubels maken en zo hun eigen baan creëren. Ook het houden van dieren levert inkomen. Yakerrsum gaf jonge

Familiebos



Spaargroep in Katiku Mau





Landbouw op Soemba

stieren uit aan boeren, als een soort krediet. Dit stiertje wordt door het boerengezin grootgebracht. Na een paar jaar wordt het dier verkocht voor de slacht. Van het geld dat de boeren krijgen voor een volwassen stier, gaat een deel naar Yakerrsum – die het weer gebruikt om voor een ander gezin een jonge stier te kopen. Het overige deel van de opbrengst gebruikt het boerengezin om zelf weer een jong dier te kopen, dat nu 100% eigendom is. En vaak is er dan nog wat geld over. Zo kunnen boeren doorgaan met het houden van vee.”

Een ander mooi voorbeeld is dat vrouwen leren om op verschillende manieren geld te verdienen. “Via cursussen van Yakerrsum leerden veel vrouwen bijvoorbeeld om lokaal voedsel te verwerken. Door cassave, zoete aardappelen en bananen te snijden, te drogen en in olie te bakken, maak je er direct eetbare en houdbare producten van. Dat levert een hogere verkoopwaarde op. Zo kunnen ondernemende vrouwen dus bijdragen aan een beter inkomen voor het gezin.”

## Door diversiteit in landbouw-activiteiten is de situatie van boeren flink verbeterd

### Doorontwikkeld

Tot 1994 waren er uitgezonden uit Nederland op Soemba betrokken bij het werk van Yakerrsum. Het is mooi om te zien hoe het werk van de organisatie sinds die tijd doorontwikkelde. Martinus: “Bepaalde activiteiten, zoals erosiebestrijding door terrasserende en de aanplant van groenbemesters is inmiddels

volledig overgenomen door boeren zelf. In het begin werden er cursussen gegeven aan boerengroepen, waarbij ze leerden hoe ze het beste de terrassen en dijkjes konden aanleggen. De boeren kregen van ons zaaizaad voor de groenbemesters (haag/bomen). Nu weten ze zelf hoe het werkt en krijgen ze zaaigoed van elkaar. Dit geldt ook voor de aanplant van koffiestruiken in de hoger gelegen gebieden van Soemba. De productiemethoden leren ze nu van elkaar. De aanplant van bomen, voor een familiebos, is ook op deze manier overgenomen door de boeren zelf en loopt zonder bijdrage van Yakerrsum door. En het weven van Soembanese doeken door vrouwen. Uit de weefcursussen voor meisjes van Yakerrsum zijn blijvende weefactiviteiten ontstaan. Meisjes of vrouwen die dit nu ook willen doen, worden doorverwezen naar vrouwen die al goed kunnen weven om het van hen te leren.”

Na ruim 40 jaar steun is er veel verbeterd voor boeren op Soemba. De inzet van Yakerrsum is minder nodig. Daarbij is het beleid van Verre Naasten om niet voor altijd financiële steun te bieden, zodat er gewerkt wordt aan zelfstandigheid en ruimte ontstaat voor nieuwe projecten. Zodoende stopt eind 2024 de financiële steun aan Yakerrsum. Er blijft contact, maar er wordt geen structurele, financiële bijdrage meer geleverd vanuit de Overijsselse support-kerken die samenwerken binnen Indonesië Mission | Verre Naasten. Het personeel (4 medewerkers) krijgt een ontslagvergoeding naar rato van het aantal gewerkte jaren. Zij hebben allemaal hun eigen stuk grond en activiteiten waar ze van kunnen leven. De hoop is dat medewerkers in de toekomst gevraagd worden door lokale overheid of andere organisaties om nieuwe activiteiten in de landbouw te ondersteunen.



Vervolg van pagina 7.

Edouard Nyituriki, priester in de Anglicaanse kerk in Rwanda, deed in 2022-2023 de eenjarige Master of Intercultural Reformed Theology (MIRT) aan de Theologische Universiteit Kampen-Utrecht. Zijn masterstudie werd gefinancierd uit het Studiefonds Kerkleiders van Verre Naasten. Op pagina 7 deelt hij iets van de inzichten uit zijn onderzoek. Een vervolg van de tekst van pagina 7:

## Onderzoek ecotheologie Rwanda

Het viel Nyituriki op dat sommige christenen de huidige ecologische crisis zien als een teken van de eindtijd. En daarbij een gevoel hebben van: het hoeft dus ook niet meer. Het is zijn verlangen om deze gedachte – dat we er toch niets meer aan hoeven en kunnen doen – te veranderen. Hoe? Door te begrijpen wie God is als Schepper en Verlosser. En te delen in Gods verlossingsplan, dat gericht is op het helen van de verbroken relatie met Hem en het herstellen van de schepping.

“Daarom is het belangrijk om een zogeheten ‘ecotheologie’ te hebben, een duidelijke visie die ons als kerkleden helpt om de wereld te waarderen, om onze rol als rentmeester van de schepping te vervullen en actief deel te nemen aan Gods verlossende werk”, aldus Nyituriki. Dit vereist een waardering voor het complexe ‘huishouden van God’. Dat omvat zowel de aarde en alles wat daar leeft en groeit, als wel: vrede tussen de volken, gezondheid en onderwijs, de positie van vrouwen en kinderen. Het gaat om een besef van eenheid en verbondenheid in heel Gods schepping.

Naast theologische inzichten wil Nyituriki ook oude Rwandese culturele praktijken, die ecologisch bewustzijn promoten, herzien en gebruiken. Deze traditionele verhalen, denkwijzen en symbolen kunnen op een aantrekkelijke en aansprekende manier helpen bij communiceren over milieubewustzijn. Nyituriki: “Een voorbeeld hiervan is dat bepaalde dieren, planten en reptielen een spiritueel symbool zijn voor bepaalde stammen. Het is voor stamleden verboden om ‘hun’ dieren te doden of op te eten en ‘hun’ planten om te hakken. Deze dieren krijgen zelfs een menselijke begrafenis als ze dood worden gevonden. Kinderen krijgen voortdurend te horen dat zij deze dieren, planten, reptielen moeten beschermen; die horen bij hun land.”

Samengevat komt Nyituriki vanuit zijn studie tot drie aandachtspunten voor zijn bisdom om aan de slag te gaan met de ecologische crisis:

1. Een duidelijke visie: God is onze Schepper en Verlosser. Wij hebben een rol in Zijn verlossende werk en de verantwoordelijk-

- heid om voor Zijn schepping te zorgen.
2. Pastoraal aanwezig zijn met oog op sociale rechtvaardigheid: we moeten onze kerkleden faciliteren in nieuwe technologieën en culturele vooruitgang, die gericht zijn op het behoud van de schepping, het vinden van oplossingen voor hun dagelijkse problemen en het delen van de bevrijdende liefde van Christus.
3. Aansluiten bij de culturele kennis die er is en vanuit de Schrift het behoud van Gods schepping bevorderen.

“Het eerste aandachtspunt, die duidelijke theologische visie, willen we heel concreet een plaats geven binnen de theologische opleiding”, vertelt Nyituriki. “Als een nieuwe generatie kerkleiders – en dus ook kerkleden – deze denkwijze kent en omarmt, dan draagt dat absoluut bij aan zorgdragen voor de schepping en zoeken naar duurzame oplossingen voor ecologische uitdagingen. Zo kan de kerk een leerplek zijn in de zorg voor de wereld, zowel in theologische als in praktische zin.”



In Rwanda, een klein, groen en bergachtig land in het midden van Afrika, is het klimaat de laatste jaren steeds minder voorspelbaar geworden, met grote gevolgen zoals mislukte oogsten. Extreme regen veroorzaakt elk jaar aardverschuivingen en overstromingen. Tegelijkertijd valt in het noorden van het land juist weer veel minder regen dan vroeger en is de temperatuur hoger.



# Wonderlijk gemaakt

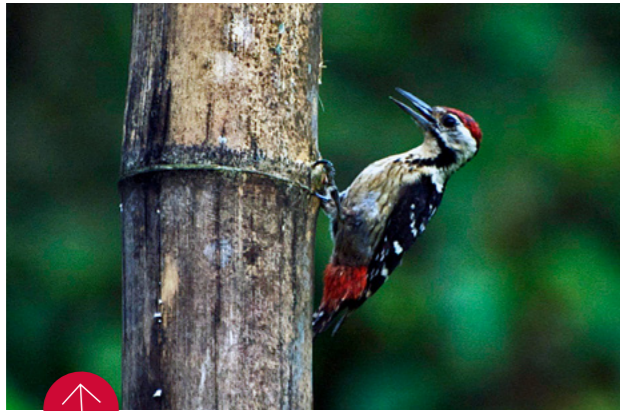
“Documenteren is voor mij een uiting van mijn liefde voor en nieuwsgierigheid naar Gods schepping. Alles is zo wonderlijk gemaakt! Op deze foto, een van mijn persoonlijke favorieten: de phayrelangoer. Ik leg flora en fauna graag vast in beeld en word enthousiast van unieke exemplaren. Veel diersoorten worden met uitsterven bedreigd. Dat weet je pas als je het in kaart brengt. En dan kun je ook proberen om er iets aan te doen. Volgens mij begint dat bij bewustwording en bij scholing. Het is niet moeilijk om kinderen enthousiast te maken voor de natuur om hen heen. Leer ze zien en ontdekken, in het echt! Niet uit een boekje. Door het fotograferen van spinnen, leerde ik een expert kennen op dat gebied. We nodigden hem uit om les te geven op de school bij ons ziekenhuis. Hij leerde de kinderen waar spinnen zich verstoppen, in de grond, onder bladeren, of in een boomblad gerold. Na de les gingen de leerlingen enthousiast op zoek naar spinnen. Een van de schoolmeisjes vond een geweldig zeldzaam exemplaar!”



# beeldverhaal

"Natuurfotografie is mijn hobby. Daarnaast werkte ik bijna 30 jaar, tot 2022, als arts en ziekenhuisdirecteur van het Makunda Christian Hospital, in het noordoosten van India", vertelt Anand Ismavel Vijay. "Mijn werk was uitdagend. Er waren vaak problemen met betrekking tot het ziekenhuis. Er was te weinig geld. Er liepen rechtszaken tegen ons ziekenhuis. We hadden niet genoeg personeel. Al deze problemen hadden me volledig kunnen opslokken – met gemak. Maar God opende mijn ogen voor zijn wonderbare schepping. Door te wandelen en de natuur te fotograferen, bekeek ik de omgeving van ons ziekenhuis met andere ogen. Ik zag een andere wereld, op dezelfde locatie als waar ook problemen en zorgen waren. De schoonheid en pracht van die andere wereld hielpen om mijn zorgen even los te laten. Dat gaf energie om vol te houden. Ik ontdekte de wonderen van de natuur op allerlei manieren. Deze foto's en toelichting, delen iets van die verwondering."

In het Tweeluik (op pagina 10) vertelt dr. Vijay meer over zijn natuurfotografie. Het Makunda Christian Hospital is een van de ziekenhuizen van koepelorganisatie EHA, een partner van India Mission | Verre Naasten.



De unieke specht, waar het allemaal mee begon (zie pagina 10).

Ondergaande zon met wolken op de voorgrond in Bhopal, India.



Dit zijn wevermieren: ze maken nesten met bladeren. Op deze foto zie je groepen mieren die twee bladeren bij elkaar brengen.

De indrukwekkende grootsheid van Gods schepping. Op de foto een stukje van Annapurna Himal; een 55 km lang bergmassief in het Himalaya gebergte.



De zeldzame spin die het schoolmeisje vond, waar dr. Vijay op voorgaande pagina over vertelt.



Common Jezebel (Izebel-vlinder, *Delias eucharis*)



"Deze adelaar was neergeschoten bij ons in de buurt, door een dorpsbewoner. Het gewonde dier werd bij ons gebracht en was er beroerd aan toe. Wij lapten 'm op. De adelaar verbleef een aantal weken bij ons. We voerden het dier vis op een stokje en verzorgden de verwondingen. Toen hij weer op krachten was gekomen, lieten we de adelaar vrij en hij vloog weg. Enkele weken daarna wandelde ik door het bos. Ineens vloog deze vogel heel laag over en raakte eventjes licht mijn hoofd aan. Daarna ging hij vlakbij in de boom zitten en maakte ik een foto. Ik herkende de adelaar aan de niet goed herstelde breuk in zijn dijbeen. Het aantikken was ongelooflijk: was het een blijk van herkenning, van dank? Wonderlijk!

Het neerschieten van vogels is helaas geen uitzondering. In deze omgeving is het vaak onderdeel van de dorpscultuur. De vogels worden niet doodgemaakt om op te eten, maar gewoon voor het plezier van het jagen. Een jongen die bij Makunda naar school ging, kwam uit een dorp waar dit veel gebeurde. Hij heeft echt verschil gemaakt door dorpsgenoten bewust te maken van het gevaar van uitsterven van unieke vogels. Hij is in zijn dorp vogelkijkwandelingen gaan organiseren voor toeristen. Dat bracht de lokale economie zoveel voordelen dat het neerschieten van vogels daar weinig meer voorkomt."



## Heilige bosjes

Het is alsof je van de hel naar de hemel gaat, zegt dr. Alemayehu Wassie tegen een journalist van National Geographic. Als bosecoloog onderzoekt hij de church forests op het uitgedroogde platteland van Noord-Ethiopië. Op luchtfoto's zie je talloze van deze heilige bosjes als groene speldekoppen in een groot, verwoestijnd gebied. Zoom je verder in, dan zie je in het midden van zo'n bos een rond, vaak houten kerkgebouw staan, sommige wel 1500 jaar oud. Ze behoren tot de Ethiopische Orthodoxe Tewahedo Kerk, die gesticht zou zijn door de 'kamerling uit Morenland'.

Van de hel naar de hemel. En zo is het ook bedoeld, vertelt Wassie. "De kerkelijke traditie schrijft voor dat elke kerk omhuld moet zijn door een bos, als een kopie van de tuin van Eden. De mensen geloven dat bidden in het bos meer kracht heeft. Ze gebruiken de planten en kruiden uit het bos voor allerlei kwalen."\*

Vroeger bestond heel Noord-Ethiopië uit bos, maar 95 procent daarvan is verdwenen. Opgegeten door de landbouw. De vijf procent die er nog is, is van de kerk. Dankzij de kerk hebben deze bossen overleefd. Maar ze worden bedreigd, want het grazende vee van de naburige boer vertrapt de jonge scheuten en eet alles op, waardoor het bos zich niet kan vernieuwen. Daarom wil Wassie veertig bossen redden. De rijke biodiversiteit fungeert als een soort 'zadenbank' om het landschap van Ethiopië te kunnen herstellen.

"Als de kerk haar bos verliest, verliest zij zichzelf," zegt een priester in de film die over Wassies project is gemaakt. "In elke plant schuilt Gods kracht. Daarin zitten zijn schatten en zegen." De kerk is van het bos gebouwd, met haar houten muren, beschilderd met voorstellingen in de prachtigste kleuren, waarvan de verfstoffen zijn gemaakt van planten en wortels uit het bos. "De kerk is in het bos en het bos is in de kerk," zegt Wassie.

Dus worden er nu lage muurtjes gebouwd om de bossen heen. "Vanouds staat om het kerkgebouw al een muur, de inner circle, waarbinnen alles als heilig wordt beschouwd. De priesters zeiden: 'Laten we die muur naar buiten verplaatsen, om het bos heen, zodat het bos wordt ingesloten in het heilige. Het bos wordt dan deel van de kerk.'"

Ik ben er stil van. Zoveel besef van Gods heiligheid, die ook in zijn schepping te vinden is. Het besef als mens te behoren tot alles wat leeft. De kerk is er niet alleen voor mensen. De kerk is er voor de hele schepping. De kerk kan de schepping helen en heiligen. Laten we dat nooit vergeten. En wel tien keer nadenken als we de grond om onze gebouwen heen kunnen kopen of verkopen of bespuiten met gif.

\*) Openbaring 22:2



church forests



Scan de QR-code en kijk een indrukwekkend filmpje van de church forests in Ethiopië.

**Theanne Boer** (54)

schrijft de wereld graag beter, groener en eerlijker. Zo schreef ze een aantal toffe, inspirerende boeken zoals 'Hoe kan ik groener leven?' en 'Kleur je wereld groen' over zorg voor de schepping. Ook maakt Theanne magazines, schrijft ze voor diverse media en is ze initiatiefnemer van de Martine Vonk-leerstoel voor christelijk ecologisch denken aan de TUU.

Leuk weetje: jaren geleden was Theanne actief betrokken bij het maken van Naast!





# Groene theologie toepassen, daar gaat het om!

**“Mijn takenpakket bestaat uit drie onderdelen: onderzoeken, laten zien en in kaart brengen waar we nu staan, daarover onderwijs verzorgen, en een terugkoppeling maken naar kerken en organisaties. Ik leg hierbij de link tussen ecologie en christelijke organisaties in een wereldwijde context.”**

Aan het woord is David Onnekink. Hij is getrouwd met Martine en samen hebben ze drie kinderen, waarvan de middelste geboren en overleden is in 2015. Ze schreven er samen de roman 'Oker' over. Sinds 1 januari 2024 is David gestart als bijzonder hoogleraar op de Martine Vonk-leerstoel voor christelijk ecologisch denken aan de Theologische Universiteit Utrecht.

Samen met vijf andere Prisma-leden (Woord & Daad, ZOA, World Vision, Tearfund en Dorcas) financiert Verre Naasten een derde deel van de leerstoelkosten. De Prisma-organisaties hopen daarmee dat ook de stem van het mondiale zuiden meeklinkt en dat kennis beschikbaar komt voor het internationale netwerk. Naast deze nieuwe leerstoel is David in vaste dienst bij de Universiteit Utrecht, departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis.

## Zending en ecologie

“Deze leerstoel geeft mij de mogelijkheid om onderzoeken uit te bouwen en samenwerking te zoeken met christelijke organisaties. Vanuit mijn achtergrond als historicus heb ik geleerd dat (protestantse) zendelingen zich al

eeuwenlang interesseren voor ecologie en milieu. Van oudsher zijn zending en ecologie dan ook veel meer met elkaar verweven dan wij ons realiseren. Maar waar is die interesse voor het milieu in christelijk Nederland gebleven?

## Ijsbeer in het dorp

De eerste zendelingen hadden al oog voor de natuur. Ze schrijven in hun boeken hoe er een ijsbeer door het dorp loopt en vertellen over de prachtige natuur die ze zien in de koloniën. Tegelijkertijd wordt de toon vanaf de 19e eeuw een stuk serieuzer als diezelfde zendelingen zien dat bomen worden gekapt en de grond schraller wordt. Zij trekken aan de bel en vinden dat er wat aan gedaan moet worden. Met de beste bedoelingen, maar soms ook heel neerbuigend, vertellen ze de lokale bevolking hoe ze dienen te handelen. Dat ze daarmee regelmatig de 'plank misslaan', omdat ze niet begrijpen hoe bijvoorbeeld de landbouw werkt, is niet erg motiverend voor de lokale bevolking om veranderingen door te voeren.

## Kerkleiders hebben invloed

Hoewel zendelingen en theologen historisch gezien dus wel aandacht voor milieuproblematiek hadden, hebben kerken en christelijke organisaties in deze tijd gek genoeg maar weinig oog voor

ecologie. Het is zogenaamd niet hun 'core business'. En dat terwijl het christelijk geloof holistisch is: wij zouden ons altijd – ook zonder klimaatprobleem – moeten afvragen hoe wij met Gods schepping om moeten gaan. Wanneer (kerk)leiders deze vraag serieus nemen, kunnen ze van enorme invloed zijn en grote veranderingen teweeg brengen. Helaas doen ze dit nog veel te weinig. Een mooie uitzondering hierop is de Ethiopische kerk. Hun werk is zelfs vanuit de ruimte te zien!

## Gardens of Eden

Ethiopië bestaat voor 90% uit woestijn door ontbossing. Je zou zeggen dat alle hoop op natuur verdwenen is. Maar in de provincie Amhara zie je iets bijzonders: de boskerken. Je herkent ze als groene eilanden met een grote biodiversiteit. Volgens de kerktraditie moeten kerken in Ethiopië namelijk de grond rondom hun kerk vruchtbaar houden. Dit houdt in dat hier bomen groeien, bloemen bloeien en insecten, vogels en andere dieren de plek levendig houden. Dat deze plekken ook wel 'Gardens of Eden' wordt genoemd is niet verwonderlijk. En zo zou de kerk eruit moeten zien, toch? De kerk als middelpunt, als oase in de woestijn. Hiermee leg je niet de focus op klimaatverandering als probleem, maar wel: wat is dit mooi! Als christenen hebben we hoop en dat mogen we laten zien!

## Individueel niveau

Hoe interesseer je mensen voor het milieuvraagstuk in het binnen- en buitenland? Volgens mij helpt het wanneer je de vraag persoonlijk maakt. Op individueel niveau merken mensen wel degelijk dat het niet goed gaat met het milieu: ze hebben last van hun luchtwegen, zien vervuiling in de rivier of krijgen te maken met overstromingen. Dus in de persoonlijke leefomgeving zien mensen dat het anders moet en zijn ze bereid om in actie te komen. Wanneer je op deze manier het debat op gang brengt, is er opening om verdieping aan te brengen in de discussie over het klimaat.

## Samen (onder)zoeken

Als wetenschapper wil ik onderzoeken, maar graag in samenwerking met kerken en organisaties. Samen formuleren we vragen en gaan we op zoek naar antwoorden. Daarmee sluit je aan op de behoeftes die er zijn en kun je de antwoorden ook beter implementeren binnen de organisatie. Samen met Nederlandse en buitenlandse organisaties wil ik de komende jaren kijken hoe we elkaar in het klimaatvraagstuk kunnen vinden, en wat we wereldwijd van elkaar kunnen leren."

.....  
**David Onnekink** is bijzonder hoogleraar op de Martine Vonk-leerstoel voor christelijk ecologisch denken. Martine Vonk (1974-2019) studeerde milieukunde en specialiseerde zich in hoe mensen omgaan met het milieu. Thema's als duurzaamheid en gerechtigheid verbond ze voluit met haar geloof. Met haar tomeloze energie en pioniersgeest zette ze veel in beweging, zoals in de jaren '90 de christelijke jongerenbeweging Time to Turn. De naar haar vernoemde leerstoel is in het leven geroepen om vraagstukken rondom ecologie en gerechtigheid te doordenken en met een breed publiek te delen. Daarbij was het Martines overtuiging dat we mogen inzetten op herstel van het milieu en daarbij mogen aansluiten bij waar God al mee bezig is. David: "Dat is een hele hoopvolle boodschap, waar ik als bijzonder hoogleraar graag aan bij wil dragen!"  
.....

**Zelfs de ooievaar in de lucht kent zijn vaste tijden,  
tortelduif, zwaluw en kraanvogel nemen de tijd  
van hun aankomst in acht,  
maar Mijn volk kent niet het recht van de HEERE.**

**Jeremia 8:7**

"Bij de Heer vinden wij een goede plek. Niet alleen de mens maar ook de andere schepselen, van groot tot klein. Zo staat het ook in Psalm 84: 'Zelfs vindt de mus een huis, o Heer'. Ik denk dan aan de eerste zwaluwen die in het voorjaar weer te zien zijn. Die kleine vogels vliegen helemaal naar tropisch Afrika om daar te overwinteren. Wanneer ze terugkomen, vinden ze hun oude plek weer. Dit alles bestuurt door onze Schepper. Het raakt me hoeveel aandacht Hij geeft aan alles wat leeft. In relatie tot de schepping spreekt de bijbeltekst uit Jeremia 8 mij erg aan. De vogeltrek is verbazingwekkend. Zoals bij de kraanvogel met zijn imposante geluid. Het vult me met ontzag als deze vogels met honderden samenkomen om aan de grote trek naar hun winterverblijf te vliegen, in Spanje of Noord-Afrika. Wat een grote Schepper die dat allemaal zo geprogrammeerd heeft!"

**Arco Lassche**

lid van NGK St Jans klooster-Kadoelen (en tot vorig jaar verspreider van Naast) en werkzaam voor Natuurmonumenten als coördinator natuurbeheer in De Wieden, in de kop van Overijssel.



De week zat erop. Docent Johannes Veldhuizen (74) had vijf dagen les gegeven in Malang op het Indonesische eiland Java. Het doel: een tiental dominees wegwijs maken met een praktische bijbelcursusmethode. Om de materie een beetje concreet te maken, ging het die week over het thema 'duurzaamheid'. Een onderwerp dat bij de cursisten niet bepaald bovenaan op hun probleemlijstje stond, zo zou al gauw blijken.

Op vrijdagmiddag zat het erop. De auto stond al klaar en ingepakt. Het gezelschap nam een afsluitend bakje koffie. Na tien minuten werd Veldhuizen zich gewaar van een pruttelende motor. Een dialoog met zijn buurman volgde.

"Van wie is die auto?"  
"Van – laten we zeggen – Jantje."  
"Waar is Jantje?"  
"Die zit hier thee te drinken."  
"Huh, waarom loopt die motor?"  
"Hij gaat zo weg. Dan koelt de airco alvast een beetje."

Het was illustratief voor het verloop van de dagen die al voorbij waren. Bij de start had Veldhuizen vol goede moed twee artikelen van het Nederlands Dagblad meegenomen over: hoe moet een dominee omgaan met duurzaamheid. Dat zal hier vast wel aanslaan, dacht Veldhuizen. In de stad liggen afvoergoten barstensvol plastic, kanalen in de rijstvelden liggen vol troep, klimaatverandering is merkbaar, stranden van Bali zijn zwaar vervuild.

Tien paar glazige ogen stardden Veldhuizen al op de eerste cursusdag aan. "Ze lagen op geen enkele manier wakker van dat zwerfplastic", lacht Veldhuizen. Ook het thema zonnepanelen leverde geen discussie op. "De overheid levert zelf elektriciteit en motiveert bewoners niet om panelen te nemen, want dat kost hun inkomsten."

Veldhuizen veroordeelt de dominees in Java in geen geval. "In mijn naïviteit was ik dit thema met Westerse bril aangevlogen, met weinig oog voor hun culturele context. Daar heb ik mijn excuses voor aangeboden. Mensen hebben hier wel iets anders aan hun hoofd. In een opkomende economie ga je niet eerst zonnepanelen kopen, maar auto's en scooters. Je doet meer je best om rond te komen."

Wel hoopt Veldhuizen dat de Indonesische kerk een voorloperstaak kan pakken op het gebied van duurzaamheid, te meer omdat de overheid weinig lijkt te doen.

*In deze terugkerende rubriek 'Goede bedoelingen' zoekt journalist Wouter Hoving naar anekdotes die cultuurverschillen in het mission-werk duidelijk maken.*





# kwartetten in het koninkrijk

Tekst en beeld: Maarten Boersema

*Zes jaar achtereen mogen jullie je land inzaaien, je wijngaard snoeien en de oogst binnenhalen. Maar het zevende jaar moet het land volstrekte rust hebben. Het is een sabbatsjaar, dat aan de HEER gewijd is. Je mag dan je land niet inzaaien, je wijngaarden niet snoeien, het koren dat vanzelf opkomt niet als oogst binnenhalen en niet de druiven oogsten van je ongesnoeide wijnstokken. Het moet een jaar zijn van volstrekte rust voor het land. (Leviticus 25: 3-5)*

**D**eze keer kijken we niet naar een kwetsbaar persoon, maar naar de kwetsbare schepping. Of als je wel een persoon wilt; de kwetsbare moeder natuur.

Op deze foto zie je een Nederlandse dierenarts, die mij enkele jaren geleden een wijze les leerde. Die les is best eenvoudig: zorg goed voor de grond waar je op leeft, want die is van essentieel belang voor groei en bloei. Het is verleidelijk om zo'n uitspraak te gaan vergeestelijken en door te vertalen naar geloven. Die verleiding laten we voor nu links liggen.

We gaan proberen om mee te denken met deze boer. Hij verhuisde in 2010 met zijn vrouw naar een dorp in Transsylvanië. In eerste instantie om er te leren van de Roemeense manier van landbouw bedrijven. Inmiddels wonen ze er al jaren en proberen ze op allerhande manieren hun kennis aangaande ecologisch verantwoord leven, over te brengen. "Jaren voordat we hier kwamen wonen, deed ik een onderzoek onder tientallen kleine boeren. Ik bracht in kaart welke natuurlijke medicijnen ze gebruiken of gebruikten, voordat de westerse farmacie zijn intrede deed. Dat onderzoek heeft me gesterkt in de overtuiging dat in de natuur veel te vinden is voor goede voeding en daarmee gezondheid. Het begint allemaal met goede zorg voor de grond."

Je ziet de dierenarts op de foto uitkijken over landbouwgrond en hij wijst je op een stuk landbouwgrond dat door een grote schapenboer is gekocht en tot een monocultuur is herschapen. Het is hem een doorn in het oog. Samen met anderen heeft hij dan ook project ALPA opgezet. Een project om op een slimme manier land te verwerven dat dan deels kan worden bebouwd door kleinschalige ecologische boeren en deels ingezet kan worden om biodiversiteit te behouden en verrijken. "We proberen kleine stukjes land in bezit te krijgen, zodat er op die

plekken biodiversiteit kan blijven bestaan." Vlak bij de plek waar hij nu staat is een bosschage waarvan hij weet dat er een grauwe klauwier huist. "Kom daar nog maar eens om in Nederland of Engeland."

Als er niets verandert in de manier waarop de wereld omgaat met landbouwgrond, vreest deze boer het ergste. "Als de biodiversiteit op de grond verdwijnt, dan verdwijnt het leven." Toch is hij ondanks deze gitzwarte woorden hoopvol over de toekomst. "Ik propageer niet dat we terug in de tijd moeten. Maar laten we als mens onze creativiteit gebruiken om op een goede manier om te gaan met de natuur en onze gemeenschappen."

Ik weet niet wat je vindt van de gedachtegang van de boer. Ergens doet het mij in ieder geval denken aan wijsheid die je ook in Leviticus tegenkomt. Daar gaat het bijvoorbeeld over sabbatsjaren als goede zorg voor de grond waar je op leeft. Als onderbreking van de monocultuur. Misschien denk je nu; maar wat heb je aan deze kennis, als je geen grootgrondbezitter bent? Nou, misschien zouden we allemaal in ons dagelijkse leven geregeld stil moeten staan, zoals de boer op de foto. Om na te denken hoe we onze eigen monocultuur creatief kunnen doorbreken. Hoe we in onze consumptie goed blijven zorgen voor onze grond. Hoe we leven vanuit de biodiversiteit van de sabbat.

En dat bedoel ik dus niet alleen verticaal, maar juist ook heel horizontaal. Lichaam en geest en hemel en aarde staan immers niet los van elkaar. Wie wil er nu geen grauwe klauwier in zijn leven welkom heten?

Meer info over het project? Zie [www.alpa.land](http://www.alpa.land).



# Doorbreek de monocultuur

## Vlees is voor watjes

Op worteltjestaart na, zijn er maar weinig dingen zo lekker als een goed stuk vlees. Sterker nog, al van jongs af aan ben ik gefascineerd door het eten en slachten van dieren. Een deel van mijn jeugd woonde ik in een klein dorp, ergens in het oosten van het land. Met een supermarkt, een Rabobank, één ware kerk en twee valse kerken en maar liefst twee gereformeerde slaggers. Op een vaste dag in de week ging ik als klein jongetje bij een van de slaggers kijken hoe de koeien en varkens aankwamen en daar een voor een geslacht werden. De koeien met een pin in het voorhoofd. Daarna werden ze aan de achterpoten opgehangen en open gesneden. De varkens werden eerst geëlektrocuteerd met een soort tang. Daarna verdwenen ze in een tank met gloeiend heet water zodat de haren gemakkelijk van de huid verwijderd konden worden. De geluiden, de geur, de tonnen vol dampende darmen; het maakte destijds allemaal diepe indruk.

Wat toen nog op kleine schaal in een klein dorp gebeurde, gebeurt vandaag in het groot. Nederland is in de loop der jaren uitgegroeid tot de grootste vleesexporteur van de Europese Unie. Inmiddels slachten we in Nederland een duizelingwekkende 1.500.000 kippen, 45.000 varkens en bijna 6.000 koeien **PER DAG**. De impact die het houden en slachten van al die dieren heeft op het klimaat, valt nauwelijks te onderschatten. Vandaar ook dat een van de grootste en belangrijkste stappen, die jij als gewone man of vrouw kan zetten, om het klimaat nog een klein beetje te redden, is zoveel mogelijk en beter helemaal te stoppen met het eten van industrieel vlees.

Beter voor de dieren, beter voor de wereld, beter voor de boeren, beter voor jou en beter voor de generaties na ons. Wil je er meer over weten? Lees dan bijvoorbeeld eens het boek 'Dieren eten' van Jonathan Safran Foer (verkrijgbaar in de betere kringloopwinkel) of kijk een filmpje van Meet Your Meat. Lees het, bekijk het en probeer daarna nog eens een kilo karbonade voor €3,49 per pond te kopen in de supermarkt.

Misschien helpt het je om te weten, dat het eten van vlees duizenden jaren lang voor veel mensen een luxe was. Het gemeste kalf werd niet iedere dag geslacht. Nee, dat werd bewaard voor alleen heel bijzondere gelegenheden. En ook vandaag de dag staat er maar zelden vlees op het menu van veel van onze broers en zussen in de Derde Wereld. En vraag jezelf af: waarom zou jij dan wel zo nodig 40 kilo vlees per jaar naar binnen moeten stampen?! Sorry mensen, maar dat kan echt niet meer.

Kortom, om het maar eens te zeggen met een variant op een recente carnavalskraker van het duo Piet en Harry: *Vlees dat is voor watjes / die niet om kunnen gaan met de realiteit / een echte vent, een echte vent / eet vega voor altijd.*

Je kunt een dominee wel uit het mission-werk halen, maar hoe haal je mission uit een dominee? Dat gaat niet, weet Gerrit den Broeder inmiddels uit eigen ervaring. Samen met zijn vrouw Titia woonde en werkte hij zes jaar in het Afrikaanse land Benin. In Nederland werkt Gerrit nu als legerpredikant bij Defensie. Maar mission heeft nog altijd een bijzondere plek in hun harten. Ze keren nog regelmatig terug naar Benin. Zowel voor vakantie als voor werkgerelateerde bezoeken, zoals het geven van trainingen.



# DOE MEE MET SAECRET

een spel van VERRE NAASTEN

## Doe mee met spannende citygame van Verre Naasten: Saecret

In mei en juni organiseert Verre Naasten in verschillende steden in Nederland een gave activiteit voor jeugdgroepen: Saecret! Tijdens dit spel helpen jongeren een undercover-evangelist. Zijn identiteit is openbaar geworden en hij loopt gevaar. Communiceren kan alleen via geheimzinnige boodschappen...

*Laatst ontvangen bericht: help mij!*

De jongeren nemen het in teams van vier op tegen andere teams. Codes kraken, spellen oplossen, slim puzzelen... en ondertussen tikt de klok. Er dreigt gevaar! Welke team vindt als eerste de evangelist?

Meedoen is gratis! Kijk voor meer informatie en aanmelden op [www.verre-naasten.nl/saecret](http://www.verre-naasten.nl/saecret)



Scan de QR-code en bekijk het filmpje!



## Groetjes uit Brazilië

Giovana en Larissa wonen in Brazilië. Zij vertellen graag iets over hun kerk.

"Hoi, ik ben Giovana Nobre. Ik ben 10 jaar oud en ik woon in Itapeva, een stad in Brazilië. Ik ga graag naar onze kerk. Daar leer ik over God. Ik leer bidden, soms eten we samen en ik speel er met vriendjes en vriendinnetjes. Het leukste in de kerk vind ik om samen te spelen en over God te leren."

"Hoi daar, ik ben Larissa Rezende Araujo. Ik ben 8 jaar oud. Ik woon in de stad São Paulo in Brazilië. Dit is de grootste stad van Zuid-Amerika. Ik ga naar de presbyteriaanse kerk van Vila Mariana. Om te zingen, te luisteren naar aanbidding, te bidden. Het allerleukste in de kerk vind ik om naar de zondagsschool te gaan. Ik vind het ook leuk om te spelen en naar de dienst te luisteren."



## Liefde voor de aarde

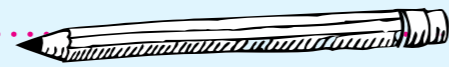
Het allereerste verhaal in de Bijbel gaat over de schepping. God maakte alles met heel veel liefde, de bomen, dieren en mensen. Hij gaf ons de opdracht om goed voor de schepping te zorgen. Welke drie dingen kun jij doen om goed voor de schepping te zorgen?

1. ....
2. ....
3. ....

Scan de QR-code om een filmpje over de schepping te bekijken.



## Woordzoeker



X	D	D	H	J	E	J	C	Y	I	Z	L
Q	S	C	H	E	P	P	I	N	G	J	R
Y	V	X	Q	F	F	L	N	I	B	X	O
H	E	M	E	L	I	S	E	B	O	Z	B
D	Z	O	N	Z	L	I	M	O	Q	E	T
K	H	H	X	E	A	N	E	M	J	E	H
K	Y	D	G	A	V	E	O	E	L	E	C
N	A	O	R	O	X	X	L	N	N	L	A
G	V	D	D	L	W	G	B	E	N	T	N
P	E	T	X	A	D	I	E	R	E	N	T
H	G	F	D	N	N	E	R	R	E	T	S
A	D	A	M	D	F	Q	N	A	A	M	C

AARDE  
BOMEN  
DUISTERNIS  
EVA  
MAAN  
STERREN

ZON  
ADAM  
DAG  
HEMEL  
NACHT  
VOGELS

BLOEMEN  
DIENEN  
LAND  
SCHEPPING  
ZEE



### Kernredactie

Maarten Boersema  
Gerrit den Broeder  
Inger Hoegee (eindredactie)  
Wouter Hoving  
Arjan Woertink

### Beeldmateriaal

pagina 4, 5: Lisette Vossebelt  
pagina 6 (onderaan): Marjan van der Lingen  
pagina 7: Birger Strahl  
pagina 15: Mad Knox  
pagina 21: Gift Habeshaw, Henriëtte Guest (foto Theanne)  
pagina 24: Feike van Dijken  
pagina 25: Naja Bertolt Jensen  
pagina 28: Amber Kipp

### Secretariaat / Administratie

Verre Naasten  
Postbus 499, 8000 AL Zwolle

038-427 04 10  
naast@verrenaasten.nl

### Ontwerp

Basisontwerp: Treffend & Co

ISSN: 1873-8818

**Naast is hét magazine over mission-werk wereldwijd vanuit de Nederlandse Gereformeerde Kerken, in samenwerking met Verre Naasten.**

### Een (gratis) abonnement op Naast magazine is

- Inspiratie en bemoediging van christenen wereldwijd
- Relevant voor jouw leven als christen nu in Nederland
- Lezen over geloof delen rondom een aansprekend thema
- Bewust worden hoe God overal op aarde werkt; hoe Zijn kerk groeit en bloeit

Laat je raken, blijf/wordt betrokken bij Gods werk wereldwijd en ontvang Naast 2x per jaar gratis thuis!

Scan de QR-code hiernaast of ga naar [www.verrenaasten.nl/naast](http://www.verrenaasten.nl/naast)





# ik geloof

“Ik ben geboren in een christelijk gezin in Zambia. Ik leerde God kennen doordat ik thuis en op de lagere school over Hem hoorde. In mijn middelbare schooltijd kreeg ik echt een persoonlijke relatie met Jezus, doordat ik lid werd van Scripture Union (een christelijke organisatie die kinderen en jongeren helpt de Bijbel ontdekken en groeien in geloof).

Inmiddels ben ik 53 en al heel wat jaren directeur van TEEZ: Theological Education by Extension in Zambia. Onze instelling geeft hoop aan mensen. We bemoedigen onderdrukten en onderwijzen mensen om ze te helpen een diepere relatie met God te ontwikkelen. Zo willen we bijdragen aan een verandering in de samenleving. Ons verlangen is om de bestaanszekerheid van de lokale bevolking te vergroten en tegelijkertijd willen we het milieu beschermen.

De afgelopen twintig jaar zijn we in Zambia ongeveer 3 miljoen hectare aan bos kwijtgeraakt (zie ook pagina 6 in deze Naast). Daarmee staan we hoog op de lijst van landen waar veel ontbossing is, na Brazilië, Indonesië en Soedan. Vanuit TEEZ zien we de gevolgen van deze drastische manier van 'beheren' en willen we mensen leren hoe je op een goede manier rentmeester over de schepping kunt zijn.”



Dennis Milanzi is directeur van theologische trainingsorganisatie TEEZ in Zambia. Dennis was in 2023 deelnemer aan de Internationale Conferentie van Verre Naasten. Op pagina 6 lees je meer over hoe TEEZ in Zambia zorgen voor de schepping handen en voeten geeft.

Bid je mee met Dennis voor de schepping?  
Scan de QR-code en bekijk zijn gebedsfilmpje.